

УДК 342.1

КОНСТИТУЦІЙНІ НОРМИ-ПРИНЦИПИ ЯК ЗАГАЛЬНОПРОВОВІ ПРИНЦИПИ ПОДАТКОВОГО ПРАВА

Храбров А. О.

*Кримський юридичний інститут Національного університету «Юридична академія
України ім. Я. Мудрого», м. Сімферополь, Україна*

Статтю присвячено визначенню загально-правових та конституційних принципів податкового права. Проведено аналіз чинного податкового законодавства та норм Конституції України на предмет виокремлення принципів саме податкового права.

Ключові слова: принципи податкового права, конституційні принципи, норми принципи.

Визначено, що в елементному складі права найважливіше значення займають принципи – основні ідеї, вихідні початку формування і функціонального розвитку права в цілому. Найчастіше принципи знаходять своє відображення в нормах права, проникають і пронизують всі напрямки життєдіяльності та існування суспільства, проявляються у всій його матерії. За своєю суттю вони впливають на сутність і зміст права, його внутрішню і зовнішні сторони, розкривають право як у статичній, так і в динамічній формі, впливають на процеси «впровадження своїх розпоряджень» в нормативні акти, визначають умови їх дії, гарантії дотримання та забезпечення з боку держави. Можна сказати, що принципи права – це його несучі конструкції, плацдарм для освіти норм, інститутів, галузей, і, в цілому системи права, які служать чітким орієнтиром для правозастосовної, правотворчої, правоохоронної діяльності держави. Їх пряме і чітке дотримання та впровадження в норми гарантує дієвість всієї правової системи, визначає ступінь її ефективності.

Роль принципів найбільш дієво виявляється саме в праві, останні виступають як критерієм оцінки права, так, і методологічною основою його подальшого удосконалення, на основі саме принципів оцінюється рівень і ефективність реалізації та дієвості права, і, саме ці категорії дають можливість пізнати і вдосконалити його. Таким чином, дослідження сутності принципів права, їх видів, класифікацій, особливостей має актуальне значення для всіх галузей, так як концентрує не тільки історичні, філософські, моральні, а й сучасні економіко-соціальні та політичні аспекти вітчизняної юридичної науки [1, с. 4].

У свою чергу, конституція, як відомо, містить основоположні принципи всіх галузей права країни, і тому, неможливо досконально вивчити будь-яку проблему, не звертаючись до світового досвіду, а досвід європейський концентрує кращі досягнення світового, оскільки Європа – батьківщина конституціоналізму продовжує залишатися центром його прогресивного розвитку [2, с. 5].

Податкове регулювання є однією з форм управління ринковою економікою. Це обумовлює необхідність пошуку ефективної правової моделі побудови податкової системи, що відповідає економічним, політичним і соціальним потребам суспільства і держави. Важливе місце в регулюванні податкових відносин займають конституційно-правові основи їх регламентації. Саме з позиції конституційних норм і принципів повинні встановлюватися економічні та юридичні параметри комплексної правової регламентації податково-правового управління економікою та державними фінансами [3, с. 10]. Вважаємо, що з урахуванням деяких уточнень, слід погодитися з висновками і класифікацією, яку пропонує Затуліна Т. М., що до конституційних принципів регулювання податкових відносин можна віднести [3, с. 10]: принцип верховенства права і законності; принцип публічності та соціальної спрямованості; принцип загальності та рівності; принцип державного захисту платника; принцип побудови податкової системи в залежності від форми державного устрою: принцип податкової самостійності місцевого самоврядування.

1) Принцип верховенства права та законності. Так стаття 8 Конституції України [4], закріпила принцип верховенства права, визначила, що Конституція має вищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Крім того, частина 2 стаття 92 Конституції України визначає, що виключно на основі законів встановлюється система оподаткування, податки і збори. Норми про встановлення податків законами є сьогодні найпоширенішими для конституцій різних держав, наприклад, стаття 10 конституції Австрії, стаття 170 конституції Бельгії, статті 60 і 84 конституції Болгарії, стаття 18 конституції Греції та ін. [4]. Слід зазначити, що вимога з боку держави про сплату податків можливе лише до податків, введеним і прийнятим тільки в законній формі з обов'язковим дотриманням передбачених законодавчих процедур і правил. Порушення в даному випадку, дозволяє розглядати стягування податків як неприпустиме обмеження права власності платників. Так, п. 4.2 ст. 4 ПК України вказує, що загальнодержавні, місцеві податки і збори, справляння яких не передбачено цим Кодексом, сплаті не підлягають. Крім того, п. 7.3 ст. 7 даного Кодексу вводить положення, що будь-які питання з оподаткування регулюються цим Кодексом і не можуть встановлюватися або змінюватися іншими законами України, крім законів, що містять виключно положення щодо внесення змін до цього Кодексу та/або положення, що встановлюють відповідальність за порушення норм податкового законодавства [5]. Дані положення кодексу виступають як гарантії дотримання прав і законних інтересів платників. У свою чергу Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 2 листопада 2004 року зазначив, що «верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути пронизані, перш за все, ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, легітимізовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, значною мірою отримала відображення в Конституції України» [6].

2) Принцип публічності та соціальної спрямованості. Так, стаття 1 Конституції України, стаття 7 Конституції Російської Федерації вказують, що і Україна і РФ є суверенними і незалежними, демократичними, соціальними, правовими державами. Даний принцип передбачає взаємодію та кореляцію як публічних інтересів в частині справляння податків, так і чесно-правових інтересів платників виходячи з доходів та майнового стану останніх. Крім того, стаття 4 пункт 4.1.6. ПК України чітко вказує, що соціальна справедливість у податкових відносинах, це встановлення податків і зборів відповідно до платоспроможності платників податків [5].

3) Принцип загальності та рівності. Згідно даного принципу всі суб'єкти податкових правовідносин рівні перед законом і держава не має права вводити не виправдані вимоги, пільги або преференції або нерівний податковий режим в однакових відносинах і ситуаціях. «Рівність реалізується не як сплата податку в однаковому розмірі, а як економічна рівність. Рівність усіх людей перед законом є найважливішу рису конституціоналізму і правової держави. Положення про рівність конституційно-правового статусу особистості в тій чи іншій формі фіксується в усіх демократичних конституціях. Таким чином, рівність у податковому праві реалізується не як сплата податку в однаковому розмірі, а як економічна рівність платників» [3, с.18]. Реалізацією цього принципу виступають вимоги статті 4 пункт 4.1. підпункт 4.1.1. ПК Україні, стосовно якої, під загальністю оподаткування розуміється, що кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені цим Кодексом, законами з питань митної справи податки і збори, платником яких вона є згідно з положеннями цього Кодексу [5] і вимога статті 4 пункт 4.1. підпункт 4.1.2. ПК Україні, який вказує, що рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації - забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу [5].

4) Принцип державного захисту платника. Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [4]. Даний принцип передбачає і гарантує дієвість встановленої системи захисту прав і свобод і законних інтересів платників, через діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, тобто всього апарату держави, а також в гарантуванні і реальної можливості реалізації механізмів судового захисту та забезпечення реалізації компенсаційних гарантій за заподіяну шкоду з боку держави або незаконні дії його посадових осіб.

5) Принцип побудови податкової системи в залежності від форми державного устрою (децентралізація). Зазначений принцип проявляється в єдності податкового простору країни виходячи з адміністративно-територіального поділу та пристрій, а також у розподілі повноважень у сфері оподаткування між центральними і місцевими органами державної влади ґрунтуючись на вимогах принципу взаємодії і не втручання центральних органів в діяльність органів місцевого самоврядування, при вирішенні питань віднесених до їх компетенції.

б) Принцип самостійності місцевого самоврядування. Так, статтями 7, 140, 142 Конституції України зазначено, що визнається і гарантується місцеве самоврядування, матеріальної і фінансовою основою якого є як майно громади, так і доходи місцевих бюджетів, у тому числі й надходження від місцевих податків і зборів. Можна погодитися з Т.Н. Затуленою, що принцип фінансової (податкової) самостійності місцевого самоврядування проявляється в гарантуванні на рівні закону права органів місцевого самоврядування у виборі зі встановленого на загальнодержавному рівні переліку місцевих податків і зборів конкретного податку та збору, та здійснення процесу щодо прийняття відповідного рішення про введення цього місцевого податку на території своєї юрисдикції [3, с. 19]. Підтвердженням даного виступає положення статті 4 пункт 4.4. ПК України, згідно з яким встановлення і скасування податків і зборів, а також пільг їх платникам здійснюються відповідно до цього Кодексу Верховною Радою України, а також Верховною Радою Автономної Республіки Крим, сільськими, селищними, міськими радами у межах їх повноважень, визначених Конституцією України та законами України.

Таким чином, ми приходимо до висновку про необхідність більш чіткої деталізації в нормах податкового законодавства принципів, які закріплені в Конституції. Зізнається необхідне законодавчо визначити перелік загальних і спеціальних принципів податкового права, їх правовий зміст, провести їх класифікацію. Необхідно більш глибоке дослідження правової природи та системи принципів податкового права, яких можна віднести: принцип публічності та соціальної спрямованості, принцип верховенства права і законності, принцип загальності і рівності, принцип державного захисту платника, принцип побудови податкової системи в залежності від форми державного устрою, принцип податкової самостійності місцевого самоврядування.

Список літератури

1. Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (питання методології): / О. М. Колодій. // Автореф. ... доктора юр. наук. : спеціальність 12.00.02 «Конституційне право». – К. : 1999. – 39 с.
2. Конституции государств Европы: В 3 т / [Под общ. ред. Л. А. Окунева]. – М. : Изд. НОРМА, 2001. - 824 с.
3. Затуліна Т. М. Конституційно-правові основи регулювання податкових відносин в російській федерації: питання теорії і практики: / Т. М. Затуліна // Автореф. дис. ... канд. юр. наук: спеціальність 12.00.02 «Конституційне право». – М., 2008. – 21 С.
4. Конституція України. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Податковий кодекс України. // Офіційний вісник України. – 2010, – № 92, Том 1. – Ст. 3248.
6. Рішення Конституційного суду України від 2 листопада 2004 року // Офіційний вісник України. – 2004. – № 45. – Ст. 2975.

Храбров А. А. Конституционные нормы-принципы как общеправовые принципы налогового права / А. А. Храбров // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2012. – Т. 25 (64). № 1. 2012. – С. 129-133.

Статья посвящена определению общих правовых и конституционных принципов налогового права. Проведен анализ действующего налогового законодательства и норм Конституции Украины на предмет выделения принципов именно налогового права.

Ключевые слова: принципы налогового права, конституционные принципы, нормы принципов.

Khrabrov A. The constitutional norm-principles as general legal principles of tax law / A. Khrabrov // Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series : Juridical sciences. – 2012. – Vol. 25 (64). № 1. 2012. – P. 129-133.

This article is dedicated to establishing a legal and constitutional principles of tax law. Analysis of current tax laws and the Constitution of Ukraine is the subject of separation principles of tax law.

Keywords: principles of tax law, constitutional principles, standards principles.

Статья поступила в редакцию 20.05.2012.